

Obligāts kontrolējamais paraugs

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1946. G. 30. AUGUSTĀ Nr. 35 (85)

AUGSTĀKU IDEJISKO LĪMENI MŪSU RAKSTNIECĪBĀ

Padomju sabiedrībā rakstniecībai ir augsts un atbildīgs uzdevums — audzināt padomju laudis komunistiskā apzinīgumā, iedvesmot tos uz lieliem socialistiskās celtniecības darbiem, palīdzēt partijai, valdībai uzcelt augstāko sabiedrības veidu — komunistisko sabiedrību. Jo sevišķi atbildīgs šis uzdevums ir šodien, veicot ceturtais Staļina piecgades grandiozos plānus.

Skaidrs, ka savu uzdevumu padomju literatūra šai lielajā darbā varēs veikt tikai tad, ja tā atradīsies uz augsta idejiskā līmeņa, ja tā būs piesātināta lielajām Lēņina un Staļina partijas idejām. Bez tām nekāds komunistiskās audzināšanas darbs nav iespējams.

Lielā Tēvijas kara gados padomju literatūra pilnā mērā veica savu uzdevumu. Tā palīdzēja mobilizēt tautu smagajai, varonīgajai cīņai pret fašistiskajiem iebrucējiem. Pēc kara, atgriežoties atkal mierīgās celtniecības darbā, daļā rakstnieku radās pārliecība, ka tauta ir nogurusi, ka tā literatūrā (tāpat mākslā) meklē atpūtu, izklaidēšanos, utml. Bet šī pārliecība izrādījās dziļi maldīga un kaitīga. Tauta nepagurst, sevišķi padomju tautā, ko iedvesmo lielās socialistiskās celtniecības perspektīvas un jau panāktie sasniegumi. Pagurst daži atsevišķi indivīdi, kuriem pietrūkst apzinīguma, izturības, atbildības apziņas un mīlestības pret savu tautu, tās nākotni. Uz šiem atpalikušajiem elementiem sāka orientēties dažs labs padomju rakstnieks, atrāvās no reālās dzīves, pievērsās sekļai, apolītiskai un vulgarai tematikai un arvien vairāk sāka atpalikt arī savā radīšanā. Līdz ar to viņos notrulinājās arī idejiskais apzinīgums, modrība un paškritika. To izmantoja padomju varai sveši elementi un iespraucās padomju literatūrā, šur tur uz laiku pat iekaroja sev zināmas pozīcijas.

VK(b)P CK š. g. 14. augusta lēmums par Lēņingradā iznākošajiem žurnāliem „Zvezda” un „Lēņingrad” ir nopietns brīdinājums visiem rakstniekiem darbiniekiem, lai kur tie strādātu. Šis lēmums parāda, cik bīstams ir idejiskās modrības trūkums ideoloģiskajā frontē, cik kaitīga var būt idejiskā bezrūpība un trulums. Kā gan lai citādi izskaidro faktu, ka M. Zoščenko, kas jau kara laikā bija parādījis savu pretpadomju nostāju, varēja žurnālā „Zvezda” publicēt savu nekrietno, pret padomju laudīm vērsto samelojumu? Kā gan lai citādi izskaidro faktu, ka minētajos žurnālos atrada sev vietu aristokrātiskā salonu dzejniece Achmatova, kurai vienmēr bijusi sveša padomju tautas cīņa par socialismu? Tāpat ar idejiskā līmeņa pazemināšanos un pakļaušanos vieglas izklaidēšanas un apolītiskuma noskaņām izskaidrojama arī citu autoru idejiski tukšo, pesimistisko, dekadentisko darbu parādīšanās Lēņingradas rakstnieku žurnālos.

Ar savu lēmumu VK(b)P Centrālā komiteja skaidri un noteikti atgādina visiem, kas, pakļaudamies dažādām personīgām acumirkļa noskaņām, aizmirsuši, ka padomju literatūrai „nav un nevar būt citu interešu kā tautas intereses, kā valsts intereses”, ka tās uzdevums ir „palīdzēt valstij pareizi audzināt jaunatni, atsaukties tās prasībām, izaudzināt jauno paaudzi mundru, tādu, kas tie savai lietai, nebīstas šķēršļu, ir gatava pārvarēt kuru katru kavēkli”. Tas nozīmē, ka padomju literatūrai jāpalīdz partijai veikt tās lielo vēsturisko uzdevumu — pabeigt socialistiskās sabiedrības celtniecību un realizēt pakāpenisku pāreju uz komunismu mūsu zemē. Tas nozīmē, ka literatūra mūsu zemē nedrīkst būt apolītiska, ka tā nedrīkst būt „māksla mākslai”, ka tā savu cildeno

uzdevumu var veikt tikai tad, ja tā ir māksla dzīvei, māksla lielajiem sabiedrības mērķiem.

VK(b)P CK lēmums prasa arī no katra latviešu rakstniecības darbinieka nopietni, rūpīgi un kritiski pārdomāt, vai viņš ir šo uzdevumu augstums, vai ar savu mākslu viņš kalpo tautai, vai arī viņš savā darbā nav pielaidis kādu no tām kļūdām, kuras nosoda VK(b)P CK 14. augusta lēmums. Un ja kritiski aplūkojam dažādās parādības un tendences mūsu literatūrā, tad daudz kas izrādīsies neapmierinošs un radikāli labojams.

Latviešu padomju literatūras attīstības posms vēl ir īss — tikai 6 gadi, un ne visi mūsu rakstnieki pietiekami apguvuši socialistiskā realisma metodi. Tomēr mūsu literatūras pamattendence neapšaubāmi iet uz to, lai attēlotu tautas dzīvi un cīņu. Mūsu literatūra savos pamatos nav atrāvusies no tautas, šīdienes dzīves, tā ir moza, dzīves priecīga, sociāla, politiska. Pietiek minēt Tautas rakstnieka Andreja Upiša un Vila Lāča lielos romānus, lugas, Jāņa Sudrabkalna dzejas un daudzos rakstus, Annas Sakses stāstus, rakstus, Arvīda Grigūļa lugas, stāstus, Valda Luksa, Jūlija Vanaga, Jāņa Grota dzejas, Indriķa Lēmaņa, Jāņa Granta stāstus utt. Tomēr nedrīkstam aizmirst arī to faktu, ka ar pilnām tiesībām lasītāji pārmet mūsu rakstniecībai, ka par maz rodas jaunu darbu, sevišķi par to dzīvi, kas veidojas tieši šodien, un tiem cilvēkiem, kas tieši šodien veido jauno dzīvi, cīnīdamies par to ne ar mazāku nesavtību kā Lielajā Tēvijas karā. Ir jādara viss nepieciešamais, lai paceltu mūsu rakstniecību kvalitatīvi, lai neparādītos steidzīgi rakstīti darbi, lai rakstnieki vēl dziļāk izprastu tās lielās socialistiskās pārvērtības, kas šodien notiek atsevišķos cilvēkos un visā tautas dzīvē. Tas prasa no rakstnieka ne vien vēriņu aci un atsaucīgu sirdi, bet arī dziļi idejisku apzinīgumu, cietu bruņojumu ar marksisma un lēņinisma atzinu principālīti un metodes pareizīgumu.

Mūsu tautas pēdējo gadu dzīvē ir daudz temu, kurām mūsu rakstnieki nav vēl pieskārušies ar vajadzīgo dziļumu un māksliniecisko nopietnību. Mūsu rakstnieki ir tautai parādā daudz darbu. Tas neapšaubāmi. Katram rakstniekam jāstrādā ar vēl lielāku piepūli un vēl lielāku atbildības apziņu, jo viņa darbs nav viņa personīgā lieta, bet visas tautas lieta. Ikvienam rakstniekam jāstrādā tā, lai viņš vienmēr būtu gatavs atbildēt visai tautai.

Tomēr blakus šai mūsu padomju literatūras sociālajai pamattendencei ir parādījusies arī tādas tendences un atklājušies arī tādi fakti, kas ir ļoti brīdinoši un var tapt ļoti kļūmīgi, ja tos laikā nenovērsisim.

Tas jo sevišķi sakāms par mūsu mēnešrakstu Karogs. Neapšaubāmi pareizs atzinums ir tas, ka dzeja Karogā top arvien balāka, saturā tukšāka un asociālāka, bet mākslinieciskajā apdarē — vājāka, paviršāka, Iespaids: tāds, ka liela daļa dzejnieku slimo ar bālāsības kaiti, garīgu nevarību, ka viens otrs sāk pārkalpoties sava „es” čaulā, atvirzās no reālās dzīves, no sabiedrības un pāriet gandrīz vai vienīgi intīmās mīlestības un dabas lirikā. Šo aplamo ceļu sākuši iet pat tādi dzejnieki, kas Tēvijas kara gados cīnījās frontē un grūtajā cīņā atrada spēcīnos vārdus mūsu strēlniekiem un aizmuģures darba laudīm. Tā, piemēram, Karoga pēdējā (7./8.) numurā Andrejs Balodis jau nācis pie atziņas: „Par mīlu skaistāks nav nekā”, pie kam šo „mīlu” viņš saprot gluži asociāli — kā „skaistu balsi”, kas ausīs skan „par mani tev, par tevi man”. Tāpat no tīri individuālās mīlestības un vasarīgās dabas aprei-

buši arī Cecilija Dinere un Edgars Damburs, kas arī izgājuši frontes ceļus un droši vien zina, ka cīnījāties pirmām kārtām par to, lai, satriecot zvērigos iebrucējus, celtu pilnvērtīgu socialistisko sabiedrību, kur arī cilvēka individuālās jūtas būtu ieaustas lielajā sabiedrības dzīvē un no tās gūtu savu jēgu. Turpretim tagad Damburam „ne liepa zied, ne bērni smeļ”, kad viņa „iecerētā” kaut kur aiziet un tūlī neatnāk. Kā gan lai citādi izskaidro šādas gluži mietpilsoniskas izjūtas dzejniekā, ja ne ar idejiskā apzinīguma notrulināšanos, ja ne ar pakļaušanos sīkburžuaziskajam apolītiskumam, kas neved vis dzejnieku uz priekšu, bet noietki atpakaļ — dekadences staigānājā purvā?

Mūsu darba cilvēkam, kas pašreiz liecīgi cīnās par lielās piecgades plānu veikšanu visas tautas labā un kas dzejā grib atrast atbalsi savām jaunās dzīves celājam un organizatora jūtām, sveši paliek arī Karoga 7./8. numurā ievietotie Mirdzas Ķempes, Pāvila Vilpa, Valta Grēviņa un Jāņa Plauža dzejoļi. Pāvils Vilips gribējis dzejā attēlot Līgates papīra fabriku. Nodoms teicams, bet izpildījums — nenopietns, jo piegājis nopietnajam tematam kā ekskursants. Tāda pati tendence aizvirzīties no sabiedriskās dzīves pēdējos mēnešos manāma arī Meinharda Rudziņa dzejās.

Karoga pēdējā numura dzeju klāsts simptomātiski uzrāda tās nosodāmās tendences, kas pēdējā laikā sāk pacelt balsi par eksistences tiesībām mūsu literatūrā un šur tur tiecas iegūt dominējošu stāvokli. VK(b)P CK 14. augusta lēmums ir skaidrs norādījums, ka šīs tendences jāizbeidz, ka Latvijas Padomju rakstnieku savienībai daudz stingrāk jāskatās uz saviem izdevumiem. Mums ir zināms skaits dzejnieku, kas domā vai vismaz sāk domāt, ka no sociālās dzīves atrautā, apolītiskā, gluži individuālo pārdzīvojumu iegremdētā dzeja ir „īstā” dzeja, ka dzejnieks ir kā cirulis, kas savas dziesmas trallina augstu gaisā, virs arāja, kas apakšā sviedriem vaigā dzen vagu. Par šo bezrūpīgo un bezsaturīgo trallināšanu ir vairākkārt runāts Rakstnieku savienības sanāksmēs un redakciju apspriedēs, pret to šur un tur ir pacelta balss arī kritikā (V. Luksa, I. Muiznieks), bet daļa dzejnieku līdz šim nav atraduši par vajadzīgu vilkt attiecīgas konsekvences, varbūt tādēļ, ka šai balsij pagaidām trūcis vajadzīgā stipruma.

Daba un mīlestība nav aizliegti temati padomju literatūrā. Padomju cilvēks tikai prasa, lai dzejnieks tās neparādā izolēti no sabiedrības, no darba, no lielās nākotnes cīņas. Dzejniekam jāpalīdz audzināt jaunu, socialistisku dabas un mīlestības izjūtu, jaunu ietekni pret šīm parādībām. Kas negrib vai nespēj redzēt dzīvē jauno un to attēlot literatūrā, tas nav cienīgs augstā padomju rakstnieka — dvēseles inženiera — nosaukuma.

Visstingrākās prasības jāvērs taisni pret tiem rakstniekiem, kas Lielā Tēvijas kara gados cīnījās Sarkanajā Armijā un strādāja tās aizmugurē un tādēļ nebija atrauti no padomju literatūras, kura pa kara gadiem gājusi ievērojami uz priekšu. Šie rakstnieki visu laiku atradās tiešā kontaktā ar padomju dzīvi, ar padomju tautas cīņu un tāpēc varēja pilnā mērā apgūt padomju literatūras pamatprincipus. Bet arī tiem rakstniekiem, kas kara gadus pavadīja fašistisko iebrucēju uz lauku okupētajā teritorijā un tagad, pēc Latvijas PSR atbrīvošanas, gandrīz divus gadus nodzīvojuši padomju valstī, ir laiks dot pilnvērtīgus padomju literatūras darbus.

Turpinājums 2. lapa pusē

Latvijas PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBĀ LUGA, KAS ATMASKO IENAIDNIEKU

26. augustā Rakstnieku savienības klubā rakstnieki, teatra un mākslas darbinieki noklausījās Arvīda Grigūļa jauno komediju „Kā Garpētros vēsturi taisīja”.

Lugas darbība risinās 1945. gadā Vidzemē: pirmās cēliens gada sākumā, otrais, trešais un ceturtais gada beigās. — rudenī.

Kamēr Kurzemē latviešu gvardi Sarkanās Armijas rindās vēl turpina mīnās cīņas ar ienaidnieku, Vidzemē un pārējā atbrīvotajā republikas teritorijā jau sācies mierīgās celtniecības darbs. Padomju un partijas iestādes mobilizē visus tautas spēkus ātrākai kara brūču sadzīšanai, kara sagrūtās tautas labklājības celšanai. Šim aicinājumam ar lielu entuziasmu atsaucas visplašākie tautas slāņi.

Ienaidnieka — vācu fašisma un latviešu buržuazisko nacionalistu — aģentū visdažādākiem līdzekļiem cenšas traucēt šo atjaunošanas darbu: sabotē partijas un valdības lēmumus un rīkojumus, izplata baumas un mēģina radīt neapmierinātību iedzīvotājos. Visi šie noziedzīgie mēģinājumi sabrūk tautas modrības un patriotisma priekšā; ienaidnieks tiek atmaksots un iznīcināts.

Šos visai nesenos notikumus mūsu tautas dzīvē, kas joprojām aktuali arī šodienai, parāda savā jaunajā komedijā Arvīds Grigulis.

Garpētru māju saimnieks Vēzis patlaban apraud savu nobeigušos cūku, kad pie viņa ierodas klaiņojošs spekulants Ciemiņš. Izņemot savu pazīšanas ar kādu citu vecu spekulantu Bomī, kuram izdevies uz laiku iekļūt gaļas un piena sagādes aģenta amatā, Ciemiņš apsolās iekārtot tā, ka Vēzis var šo cūku nodot valdībai, protams, ja viņam no tā atlec kāds labums. Vēzis, kam padomju zemes reformas rezultātā sadalīta saimniecība, atstājot viņam tikai 30 ha, un kurš tāpēc naidīgi noskaņots pret padomju iekārtu un tās rīkojumiem, labprāt ielaižas šai noziedzīgajai darījumā.

So sarunu noklausās Vēža audzādē Ernestis, viņa bijušā puspārnieka Bērziņpeiza dēls, un citi un noziedzumu izjauca.

Līdzīgā kārtā sabrūk arī Vēža mēģinājums noslēpt daļu izkultās labības, kā arī — ceturtajā cēlienā — dzirnavnieka Klaipa sabotažas mēģinājumi. Aizbildinoties, ka dzirnavas nevar darboties tāpēc, ka upē pārāk zems ūdens līmenis, Klaips rada nemienu apkārtējos zemniekos. Patiesībā dzirnavas pa naktīm slepeni strādā spekulantiem u. t. t.

Pacelot visus šos notikumus mākslinieciskā plāksnē, parādot tautas aktīvo pozitīvo spēku un naidīgā pretspēka sadursmi, kurā uzvaru gūst tauta, parādot, ka šīs cīņas rezultātā arvien vairāk nostiprinās un kļūst spēcīgāka socialisma iekārta laukos — A. Grigulis radījis aktuālu, šodienas notikumiem piemērotu darbu, kas līdz ar to ir ieguvums mūsu padomju dramaturģijai.

Runājot par latviešu padomju literatūras pašreizējo stāvokli, par to, vai tā pilnībā atspoguļo pārdzīvojamo laikmetu, atbilst tā prasībām, palīdz tautai viņas celtniecības darbā, viņas cīņā pret mūsu ienaidniekiem un, beidzot, vai mūsu literatūra tīri kvantitatīvi ziņā devusi visu, ko tā varētu dot — vislielāko satraukumu līdz šim

radīja tieši stāvoklis mūsu dramaturģijā, kas šogad nebija devusi nevienam originaldarbu. Tāpēc saprotama tā atzinība, ar kādu literatū un mākslas aprindas uzņēma Arvīda Grigūļa jauno komediju. Varēja gan vēlēties nopietnāku, kritiskāku pieeju šim darbam, neaprobežojoties lielāko tiesu tikai ar tīri tehniskas dabas aizrādījumiem notikušajā komedijas iztirzāšanā. Luga ir laba ne tāpēc, ka tā pagaidām ir vienīgais darbs, ko šogad devusi mūsu dramaturģija, bet tāpēc, ka tā ir šodienas luga, politiski aktuāla, mākslinieciski visai vērtīgs darbs — tāds bija kopīgais spriedums, kam var pievienoties.

Izsakot dažus tīri tehniskus aizrādījumus, Jūlijs Vanags konstatē, ka lugas galvenā pozitīvā vērtība tā, ka tā atsedz un nosoda visas tās negatīvās lauku sadzīves parādības, kas nav izskaustas arī vēl šodien: baumas, spekulācija, kukuļošana u. t. t. Jānis Plaudis, atzīmējot jaunās Grigūļa lugas vērtību, atzina to kā notikumu visā mūsu mākslas dzīvē.

Par lugas iespējamo traktējumu uz skatuves, kas, starp citu, jau uzņemta divu teatru — Dramas un Ceļojošā — repertuāros, runāja aktrise T. Banga, režisors E. Feldmanis, mākslinieciskais vadītājs A. Austris, aktieris K. Piesis. Atzīstot lugas nenoliedzamo māksliniecisko un politisko idejisko vērtību, teatra mākslinieki izteica apņēmību panākt, lai no tās iznāktu laba, skatītāju aktīvizējoša, mobilizējoša izrāde. — Autors ar šo darbu teatrim devis grūtu uzdevumu, — teica Dramas teatra mākslinieciskais vadītājs Austris. — Lietu uzmanību prasīs pozitīvo personāžu traktējums, kuram luga ierādīta vairāk kontrolējoša nekā cīņas pozīcija.

— Luga ievērojams notikums jau tāpēc vien, ka tas ir jauns darbs un pietam aktuāls darbs, — teica Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks Fr. Rokpelnis. — Mūsu teatru nevar izpildīt savu audzināmo uzdevumu, ja nav konkrēta materiāla, kas atbilst šodienas degošajām interesēm. Mūsu dzīvē šodien daudz asu sadursmju momentu. Literatūras un visas mākslas uzdevums dot asus un noteiktus pretsītienu ienaidniekam. Grigūļa jaunā luga atklāj ienaidnieka isto seju, sauc viņu istajā vārdā, mobilizē uz cīņu pret to.

Luga, protams, ir tīri dramatiski trūkumi, piemēram, skatuvei neizdevīgs tās fragmentarisms, kur katrs cēliens ir kā noslēgts pats par sevi. Teatra uzdevums uzskatāmi parādīt lugas vadošo domu: kā aug un veidojas mūsu socialistiskie lauki, kādi ir ienaidnieki, kādām metodēm viņi cīnās, kādi ir tie cilvēki, kas ceļ un veido tālāk mūsu dzīvi.

Noslēgumā Arvīds Grigulis pastāstīja, ka šis, tāpat kā komedijas „Uz kuru ostu?”, nolūks atmasket fašismu. — Jaunajā komedijā mans uzdevums bija savākt vienkopus un parādīt viņu istajā izskatā visus tos negatīvos elementus un parādības, ar ko arvien vēl slimo mūsu lauki šai lielajā pārvērtēšanā un pāraugšanas procesā no kapitalistiskās uz socialistisko saimniecību. Lai parādītu visas šīs parādības vienā darbā, radās kompozicionālas grūtības, tāpēc arī tas fragmentarisms, ko šeit uzrādīja. Režisoram jāprot izcelt komedijas kopīgo ideju, kas saista visu tās darbību.

Dramas teatra darbinieki izbrauc uz Maskavu

Sakarā ar to, ka LPSR Dramas teātris sācis N. Pogodina lugas „Kremla kuranti” iestudēšanu, šīs dienas uz Maskavu izbrauks grupa Dramas teātra darbinieku, lai šis Pogodina lugas

veidošanai gūtu pieredzi un iepazītos ar vēsturiskiem materiāliem Lēņina muzejā un konsultētos ar Maskavas Dailes teātra režisoriem un aktieriem.

A. Grigūļa jaunās lugas iztirzāšana Rakstnieku savienībā.

AUGSTĀKU IDEJISKO LĪMENI MŪSU RAKSTNIECĪBĀ

Turpinājums no 1. lapa puses

Vairāki mūsu dzejnieki izdevuši šogad dzeju krājumus, ievietodami šīs krājumos dzejoļus, kas rakstīti pirms 8—30 gadiem un nepavisam neatbilst tagadnes prasībām. Raksturīgākais piemērs šai ziņai ir Valda Grēviņa dzeju kopojs Lapas lido, lapas skan, kurā ir gluži pesimistiskas dzejas no buržuaziskās Latvijas laikiem, kas šodien mūsu lasītājam nevar dot itīn nekā pozitīva. Par iedām dzejā var interesēties Grēviņa biografs, bet tādēļ jau nav grāmata jāizdod. No līdzīgām klūdām nav brīva Mirdzas Kempes dzeju grāmata. Mūsu kritika jau ir aizrādījusi uz tām ideoloģiskām neskaudrībām un paviršībām, kas atrodas Meinharda Rudziņa dzeju grāmatā. Arī tas liecina par paškritikas un idejiskā apzinīguma trūkumu šo grāmatu autoros, liecina, ka personīgās draudzības interesēs šo grāmatu redaktors guvušas virsroku par objektīvu, idejiski principiālu novērtējumu.

Ka daļa mūsu rakstnieku ir zaudējusi vai nav vēl ieguvusi bolševistisku principiālitāti, liecina arī tas, ka vācu neeilvēcīgais okupācijas laiks nav atradis vēl pietiekamu at-

tēlojumu mūsu literatūrā. Par to plašākus darbus ir rakstījuši vairāki rakstnieki (Aleksandrs Čaks, Pāvilis Vilps, Adolfs Talcis), bet tie vēl samērā pavirši skar tautas pārciestās sāpes un vāji izteic tautas naidu pret fašistiskajiem lebrucējiem. Bez idejiska dziļuma ir arī citu autoru darbi, kas vēl gul redakciju portfeļos. Labākie darbi par šo tematiku joprojām pieder Andrejam Uptim, Vilim Lācim, Anai Saksei, Arvidam Grigulim, kaut arī tie, kā zināms, fašistiskās okupācijas laikā neatradās Latvijā.

Vēl viens moments, kas liek nopietni padomāt par apolitiskuma tendenci mūsu literatūrā, ir vairāk vai mazāk spīgti novērojama formalisms viena otra dzejnieka darbos. Te vispirms jāmin Aleksandrs Čaks, kura dzejnieka talants ir nepāpaušams, bet kas ietiepīgi turas pie mākslotām, meklētām metaforām un tā brīžiem klūst neīstas. Tas liecina nepietiekamu satura nozīmības izpratni. Un tā nav tikai Čakam.

Jau minētie fakti liecina, ka VK(b)P CK 14. augusta lēmums ir nopietni jāizstudē un jāpārdomā ikvienam rakstniekam, kritiķim un redakcijas darbiniekam, ka šā lē-

muma dziļi principāliem atzinumiem jātop par vadošiem norādījumiem rakstnieku turpmākajā darbā.

Ne mazākā mērā tas attiecināms arī uz komponistiem, gleznotājiem un teatru vadītājiem. Atrašanās no tautas dzīves vai vīzmas tendences atrauties no tās, vairāk vai mazāk skaidri apolitisma simptomi, idejiskās principiālitātes trūkums un satura pliekānība ir manāmi visās mūsu mākslas dzīves nozarēs un dažkārt — el vairāk nekā rakstniecībā. Šīs klūdas nesaudzīgi jānovērš. Te atbildīgs darbs mūsu literatūras un mākslas kritikai, kurā arī pa daļai iemiesies personīgās draudzības princips, kas neļauj dot objektīvus, principiālus novērtējumus. Karogam, literatūrai un Mākslai, tāpat citiem mūsu preses organiem jāpieliek visi spēki, lai nodrošinātu principiālu bolševistisku kritiku un izskaustu „draugu būšanu” un formalistisku, apolitisku pačaiošanu. To prasa mūsu rakstniecības un mākslas intereses, mūsu tautas intereses. Līdz pašam saknēm jāizskauž katrs pašapmierinātība mūsu radošās kultūras darbiniekos. Tikaj lietišķi nesaudzīgā paškritikā atversies visas mūsu rakstnieku, gleznotāju, komponistu un teatra mākslinieku radošās spējas, mūsu rakstniecība un māksla pacelties uz jaunām, vēl augstākām pakāpēm un dos mūsu varonīgajai tautai darbus, kurus tā ir cienīga saņemt.

Piezīmes par Valsts leļļu teātra darbu pagājušajā sezonā

Valsts leļļu teātris, tāpat kā Jaunatnes teātris, ierindojams mūsu republikas jaunāko mākslas iestāžu skaitā. Tēvijas kara laikā tāla frontes aizmugurē nodibinājies, istu uzplaukumu un strauju attīstību tas piedzīvoja tikai pēc Padomju Latvijas atbrīvošanas no vācu okupantiem. Teatra kolektīva pašreizējais darbs, vadītāju krievnās māksliniecišķās spējas un pareizā savu uzdevumu izpratne, plašā sabiedrības atsaucība, pārtījas un valdības atbalsts — lūk, faktori, kas palīdzēja Valsts leļļu teātrim isā laikā izaugt par bērnu un jaunatnes iemīlotu mākslas iestādi.

Popularitāte publikā nekādā ziņā nav uzskatāma par absolūti precīzu mērauklu teātra darba sekmīguma vērtēšanai. Taču šī popularitāte tomēr ir un būs viens no nemaldīgākajiem līdzekļiem, lai patejktu, vai teātris ir uz pareiza ceļa, vai arī tas savam darbā izvēlējis klūmīgu pieeju. Leļļu teātris šajā ziņā sasniedzis ļoti labvēlīgu stāvokli. Tas ir vienīgais teātris mūsu republikā, kuram apmeklētāju trūkums nav nekāda problēma. Gluži otrādi — tikai liels virsplaņa izrāžu skaits sagādāja iespēju apmierināt visus, kas vēlējies noskatīties izrādes.

Blakus kārtējam izrādēm teātris bieži vien vīlsojies skolās, bērnu sanatorijās un atpūtas namos.

Labā lēcība par teātra māksliniecišķā snieguma līmeni ir atzīnība, ko izteica pagājušā gada beigās rīkotās jaunatnes un bērnu teātru Vissavienības skates komisija.

Pagājušajā sezonā redzētajos uzvedumos sevišķi iepriecināja krāsu bagātīte, gaumīte dekoratīvā ietērvā darinājumi un krietnais režijas darbs, loģiskais lūgas darbības izkārtojums.

Teatra darbā neizpalika arī nopietni trūkumi un nepilnības. Sezonas sākumā vērotāls progress aktieru priekšnesumā vēlāk atslāba, pat apstājās. Vēl joprojām nav panākta istā runātā vārda saskaņa ar darbību un tēlojamās personas raksturu. Runas intonācijas niansu nabadzība gandrīz vai katrā izrādē jūtami mazināja māksliniecišķo efektu. Jādoms, ka šā trūkuma novēršanu atzkāvējusi aktieru kolektīva sadalīšana divās — latviešu un krievu — trupās. Kā vienā, tā otrā trupā blakus vecākiem, piedzīvotajiem un zināšanām bagātākiem māksliniekiem atbaldīgas lomas bija jāuztic iesācējiem, kas leļļu teātri strādājuši ļoti īsu laiku.

Ne vienmēr bez iebildumiem pieņemami arī pagājušās sezonas izrādēs redzēto leļļu veidojumi. Iespaidīgas un interesantas parastī izdošanas negatīvās personas, taču to gandrīz nekād nevar teikt par pozitīvajām personām; tās bieži vien izskatā neizteiksmīgas, bālas, pat neglitas. Protams, leļļu teātra tehnikā un leļļu darināšanā ir savi tra-

dicionāli principi, tomēr nekād nedrīkstam aizmirst, ka katrs teātris, un jo sevišķi — bērnu teātris, atbildīgs par savu skatītāju gaumes audzināšanu.

Nevaram būt pilnīgi apmierināti arī ar repertuāra izvēli. Teātris iemīlojis mazas, vienkāršas lūdzinas visjaunākajiem, galvenokārt — priekšskolas vecuma, bērniem. Vienīgi pēc A. Tolstoja «Zelta atsiedzinas» veidotais uzvedums «Buratino piedzīvojumi» bija domāts nedaudz vecākiem apmeklētājiem. Nav šaubu, ka neliecās, 4—7 gadu vecu bērnu uzverei piemērotās lūdzinās ir vajadzīgas, tās jārada arī turpmāk. Tās prasa samērā maz laika un līdzekļu, tāpēc teātrim jāprot atrast laiks un spēja lielākiem inscenējumiem, kas varētu saistīt arī skolu jaunatnes interesi. Jau pagājušajā rudenī solīts, bet līdz šim vēl nav sagaidīts, Tautas dzejnieka Raiņa «Zelta zirga» uzvedums. 1946. gada repertuāra plānā uzņemti tādi interesanti darbi kā Defo «Robinsons Kruzo» un De Kostera «Pūces spieģelis». Pie šiem darbiem teātrim jāķeras vistuvākajā laikā un ar vislielāko atbaldības sajūtu. Tā būs vislabākā skola pašam kolektīvam, jo, tikai lielus uzdevumus risinot, var veidoties ievērojami mākslinieki, var augt kolektīva sasniegumu līmenis, vēl dzīvāka klūs arī skatītāju interese pret teātri.

Šajās piezīmēs grības atzīmēt, ka Valsts leļļu teātris piemīrījis vienu interesantu sava darba nozari. Savas pastāvēšanas sākumā, laikā, kad visa tauta pašreizējā cīņās par dzimtenes atbrīvošanu, aktīvs līdzdarotājs, asprātīgs un iespaldīgs propagandists bija arī leļļu teātris. Vēl labi atceramies dzēlīgās politiskās un sabiedriskās satiras, kas lielās cīņas dienās asināja naidu pret lebrucējiem, stiprināja apņēmību uzvarēt. Arī šodien mūsu tauta cīnās. Tā ieslēgsies sprāgā, neatlaidīgā savas dzimtenes atjaunošanas un jauncelsmes darbā. Mēs cināmies par piegādes plāna izpildīšanu un pārnsiegāšanu. Vai arī šeit, atcerēdamies savus panākumus pagātnē, leļļu teātris (arī citi teātri) nevarētu konkrētāk darboties līdz? Ir taču tik daudz skaļstā darba panākumu, ko var parādīt interesantos īsos skatuvīskos uzvedumos. Neatrūkst arī kritizējama parādība — birokrātisma, paviršības, mantkāribas u. t. t. Tās ir teicama viela asai audzināšanai satīrai.

Norādītie trūkumi nebūt nemazina lielo pozitīvo nozīmi, kāda piešķirama Valsts leļļu teātra līdzšinējam darbam. Leļļu teātris iekarojis drošu un godā pilnu vietu mūsu mākslas dzīvē. Novērot un izbaudot pagājušajā sezonā pielastās nepilnības, teātra loma klūs vēl svarīgāka un nozīmīgāka.

A. Brasla

KONKURSS PAR LABĀKO LATVIEŠU ORIGINALDARBU BĒRNU UN JAUNATNES LITERATŪRĀ

Pamatojoties uz LPSR Ministru Padomes 1946. g. 19. augusta lēmumu, Latvijas Valsts izdevniecība, Latvijas Padomju rakstnieku savienība un LLKJS CK izziņo konkursu par labāko latviešu originaldarbu bērnu un jaunatnes literatūrā, kas sekmētu audzināšanu padomju patriotisma garā.

Konkursa noteikumi:
1) Konkursā var piedalīties visi. Darbi jāiesūta līdz 1946. g. 15. decembrim.

2) Iesūtīt var visdažādākā žanra darbus dažāda vecuma bērniem un jaunatnei (stāstus, noveles, dzejoļu ciklus vai krājumus, poēmas, romānus, lugas, skečus, pasakas, aprakstus, literāri zinātniskus aprakstus, atmiņas u. t. t.). Godalgotajam darbam apmēram jābūt tādām, lai to varētu iespiest atsevišķā grāmatā.

3) Ieteicamā tematika:

a) Lielā Tēvijas kara varoņi. Sarkanās Armijas uzvaras, latviešu strēlnieku, lidotāju un partizanu varonīgā cīņa, tautas pašreizējais darbs aizmugurē, padomju tautu draudzība; bolševiku partija — padomju tautas uzvaru organizētāja;

b) padomju jaunatnes, komjaunatnes un pionieru varonīgā cīņa un darbs Tēvijas kara laikā un socialisma celtniecībā pēc kara, valsts dzīves atjaunošana pēc kara un ceturtais piecādes celtniecība;

c) padomju skola un audzināšana, padomju zinātnes un tehnikas sasniegumi, PSRS un Latvijas PSR ģeografija, vēsture, izcilie tautas kultūras un sabiedriskie darbinieki, stachanoviēši u. c.

4) Par labākajiem darbiem piešķirs šādas godalgas: a) vienu pirmo —

15.000 rubļu, b) divas otrās — 10.000 rubļu, c) trīs trešās — 5000 rubļu katru.

5) Konkursam iesūtāmie darbi nedrīkst būt iepriekš publicēti. Par konkursā godalgotiem darbiem Latvijas Valsts izdevniecība maksās augstāko honorāru, tos ilustrēs labākie mākslinieki un izdos masu tiražā. Žūrijas komisijai ir tiesības ieteikt izdošanai arī negodalgotus darbus.

6) Manuskriptu novērtēšanu un godalgošanu izdara žūrijas komisija līdz 1946. g. 25. decembrim.

7) Manuskripti iesūtāmi Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekretariātā Rīgā, Kr. Barona ielā 12, ar uzrakstu „Jaunatnes un bērnu literatūras konkurss”. Slēgtā aploksnē jāiesniedz autora uzvārds, vārds un adrese. Uz aplokšnes un manuskripta jābūt vienādiem moto.

Viļa Lāča jaunā noveļu un stāstu grāmata

Kara stāstu grāmatai Vilis Lācis tagad pievienojis arī savus agrāk sarakstītos īsās prozas darbus. Tie radušies ilgākā laikā (no 1930.—1940. gadam), aptverot nobeigtu posmu paša rakstnieka attīstībā, noteiktu periodu mūsu tautas vēsturē.

Līdz šim par Vilis Lāči parasts vairāk runāt rakstīt, pieminot viņu kā romanistu, mazāk kā stāstnieku un novelistu. Bet tā sauktās mazās prozas žanrā Lācis strādā jau no savas literārās darbības sākuma un ar labām sekmēm. Vienlaikus ar pirmajiem romanīem Pasaulē jūrās, Putnī bez spārniem, Piecstāvēģā pilsētā parādījas arī viņa stāsti un noveles. Vilis Lācis mācījies no labiem paraugiem, jau pirmajos stāstos redzam ne vairs iesācēju, bet ievingrinātu roku. Piem., novelē Maldugunis, kas ir viens no agrīnākajiem Lāča literārajiem sacerējumiem, toreiz jaunais rakstnieks jau debīte ka patstāvīgs mākslinieks, stājas «lasītāju priekšā pats ar savu dzīves vērtējumu un stilu.

Jaunajā grāmatā uzņemts pavisam 21 stāsts un novele, kas sadalīti ne hronoloģiskā, bet tematiskā kārtībā trijās daļās: Maldugunis, Cīņa ar mēnesi, Dzīvotgrība. Tiesa, visiem krājumā ievietotajiem stāstiem nav vienādas vērtības, bet tie labi ļauj pārskatīt rakstnieka idejisko un māksliniecišķo gēnezi līdz padomju iekārtas periodam. Jau ar pašiem pirmajiem stāstiem Vilis Lācis nāk kā nobriedis mākslinieks, kuros spīgti izteicas viņa talanta galvenās, raksturīgākās līnijas, kas turpmāk papildināmas un nogludināmas vienīgi detaļās. Piem., ja salīdzinām 1930. gadā sarakstīto noveļu Kāda suņa dzīve ar Ko tur var darīt... kas satura rēta stipri vēlāk (1938...), un ja atņemtu nost datumu, mums nāktos grūti pateikt, kurš no tiem radies vispirms. Priecāties var par tādām novelēm kā Kapteinis Silis, Kāpēc?, Cumīšas karātas, Cilvēks ar sikspārņa ausīm un Cetri braucieni. Tās pieskaitāmas labākajām latviešu noveļistiskām.

Viļa Lāča stāstiem un novelēm visai spēcīgs sīkietiskais veidojums ar akcentētu psiholoģisko elementu. Līdzīgi Ezerīņam, arī Lācis nereti izvēlas saviem darbiem kādu neikdienišķu notikumu, cilvēka dabas divainību. Te var atzīmēt Bolivijas pastmarku (laba anekdotiskā novele), Cīņu ar mēnesi, pa daļai Kāpēc?, gan netēlodams to

kā lietu par sevi, bet parādīt arī šo divainību socialo sakni un izcelšanos.

Gandrīz pusei grāmatas noveļu saturs liekas tiri psiholoģisks, rakstnieku it kā saista vienīgi dažādu raksturu kontrasti un pretīskības, ārējo vidi izvēloties vienīgi kā fonu to spilgtākam izemējumam. Bet nepiemērisim, ka mākslas darbā, īpaši novelē un dramā, laikmets un socialās pretrunas izteicamas vienīgi raksturos un to savstarpējās iezīnās. Maksims Gorkijs saka: «Šķiras pazīme» nav jāuzlīmē cilvēkam no ārienes uz sejas, kā to dara pie mums; šķiras pazīme nav kārpā, tā ir kaut kas ļoti iekšējs, bioloģisks, nervu un smadzeņu lieta.» (Par literatūru, 125. lapp.).

Arī Viļa Lāča novelēs un stāstos šķiras pazīmi, vairāk vai mazāk izteiktu, nes ikviens raksturs. Vairākos darbos sastopam «aizlāztus», nelaimīgus cilvēkus, glēvušus bēdžējus no dzīves, kāds ir Augusts Bandenieks spēcīgajā novelē Kāpēc?, pa daļai arī komponists Haralds Sala garajā stāstā Vēlās pavašaris. Mēs zinām, ka šādi ļaudis varēja rasties un izaugt vienīgi īpašā vidē kapitalistiskā iekārtā. Augustu Bandenieku neaizdzen bojā vienīgi slevas sīlmīgā greizirdība. Visvairāk tur vainīgs viņa paša glēvums un garīgā impotence, kas viss radies sīkpiļsoniskas audzināšanas rezultātā. Šāda inteliģenta attieksme pret dzīvi ir tiri estētiska: «Sievieti viņš iedomājās kā smalku porcelāna vāzi, kas lemta ziedu un smaržām. Viņš upurēja savu gribu, lai varētu piepildīties viņējā.» Tāda estētisma un pasīva romantisma garā augusts liela daļa mūsu vecās inteliģences. Ārpus šaurā «es» un «tu» loka mīlestība nesniedz. Tāpēc arī šādām ģimenes traģēdijām, kas buržuaziskajā Latvijā bija parasta parādība, tiri inteliģentiskais raksturs. Komponists Haralds Sala prāto, ka viss cilvēka mūžs ir vienīgi rotaļā un koķetēšana ar likteni — «dzīvības deķa uz degošas planētas». No šādas filozofijas arī izrietēja tas kaitīgais skepticisms un dekadentiskās noskaņas, ar kurām bija jāpārplina tā sauktās tautas «garīgās virsotnes» dzīve, savukārt arī literatūra un visa māksla, kas, zaudējusi sakarsmi ar darba tautas likteni, barojās vienīgi no idealistiskā individuālisma.

Tais gados sarakstītajos Viļa Lāča stāstos un novelēs rakstnieks dažkārt

ir meklētājs, kas tiecas atrast pareizo atbildi sarežģītiem jautājumiem. Jau pieminētajā stāstā Vēlās pavašaris turīgā uzņēmuma īpašnieka meitasa Jūlijas bēgšana no mājām un dzīve vienatnē meža būdā vairāk literāra romantika nekā realās īstenības atēlojums. Stāsta labākā un vērtīgākā daļa ir turīgā namīpašnieka un tirgotāja Jāņa Lūdina ģimenes notēlojums. Tajā ļābi parādīta latviešu buržuazijas seja, šo ļāžu garīgais niecīgums un mētipiloniskā daba. Pārliecinošs arī komponists Haralds Salas dzīves stāsts. Maigā, sapņainā jaunākā pārvēršanās apbrīnotā sīkpiļsoni aprakstīta ticami. Tās ir realistiskās vecās pasaules ainas, kur viss — cilvēka cīņa, talants, māksla un literatūra, pakļauta ierāvēju interesēm, klūst par veikalu, kurā svarīgi tas, cik var nopelnīt.

Vilis Lācis jau toreiz nebaldījas atēlot kapitalistiskās dzīves tragiskās puses. Viņu neapmierināja vienīgi realists sādzes notēlojums. Katra stāsta un noveles pamatā slēpjas jautājums sabiedrībai: kāpēc? Kāpēc nevajadzīgi jāiet bojā apdāvinātiem, spēka pīlnim cilvēkiem, kāpēc bezdarbnieks Francis novelē Cilvēks ar sikspārņa ausīm pakaras? Te rakstnieks pieskaras buržuaziskās Latvijas sāpīgām un tragiskām jautājumiem — bezdarbam, krīzes gados pašnāvības pieņemamīstī epidēmisku raksturu. Valdošajai šķīrāl nebija patīkami dzirdēt nelaimīgo ļāžu bojā ejas patiesos motīvus. Tāpēc avīzēs pašnāvību ziņojumos parastī piesprauda: «romantisku iemeslu dēļ». Istenībā cilvēki gāja bojā tāpēc, ka nebija ko ēst, nebija cerības arī dabūt darbu. Protams, tas neraksturo Latvijas strādniecību vispār. Mēs zinām, ka revolucionārā kustība turpinājās arī vistumsākajos ekonomiskās krīzes un fašistiskā terora gados. Bet mēs arī zinām, ka ne visi spēja tik strauji izaugt līdz savas šķiras apziņai, griezt krūtīs pretī apspiedējiem. Tūkstošiem cilvēku kapitalisms neželīgi sāmala.

Sajā un tāpat 1933. gadā sarakstītajā novelē Vecais kurinātājs Vilis Lācis zīmē drūma laikmeta ainas. Vecais Kārkis četrdesmit gadus no sava mūža ziedojis tvaikoņu krāsnīm, «apbraucājis visas pasaules malas, saviem svēdriem laistījis visu zemju ogles un līdzī tam gabalu pa gabalam sadedzinājis savus spēkus». Brīvkalna redereja klūst

dīnu no dienas bagātāka, iedzīvojas naudā un namos, bet Kārkis mūža vākarā klūst ubags un kladonis, kam nav pat kur savu galvu nolikt. Visur, kur viņš meklē darbu, viena un tā pati atbilde: «Jūs esat par vecu». Abu noveļu pamatonistis drūms, pat tragisks, bet ne pesimistisks. Vecā Kārkļa un bezdarbnieka Franča tēli paceļas kā dzīva apšūdzība pret latviešu buržuaziskajiem nacionalistiem, prasot gandarījumu un taisnīgu atmaksu.

Tragiskais motīvs izskan arī lielākajā novelē Cetri braucieni. Tā ir smaga nabadzīga zvejnieka ģimenes drama, kurā gan neieaužas kungu un kalpu pretīskības, bet socialais fons samamāns. Stāsts par Purklūvu Jēkaba mūžu savīļo un rada satrēcošu iespaidu. Šajā darbā Lācis atklāj skaudru, neželīgu patiesību, parādot, ka kapitalisma taustekļi iestiepjas pat nomalajā zvejnieku ciemā. Vienkāršās, tiri cilvēcišķās attiecības ģimenē vecāku un bērnu vidū aizstāj rupja mantrausība, dzīvniecišķs naidis brāļu starpā. Jēkaba un Mārtīna kaupiņš tūlīt pēc tēva bērēm atgādina atbaldīdo dēlu plēšanu Raiņa Zelta zirgā. Tāpat kā lielais dzejnieks arī Vilis Lācis pārliecinoši «tēlo, ka tik daudz dzīvdinātāls un apjūmotāis privātpašums, cenšanās pēc mantas sagāna dvēseli, morāliiski pazemo cilvēku. Stāsta Tēva pārnākšana varonis, Franča un vecā Kārkļa pretstats Jēkabs Tīrelis, ir romanā Vētra tēlotājs nelokāmā bolševika Andreja Silenleka līdzinietis. Viņš pieder tam revolūcijas karavīru pulkam, kas nedomājami grūtajos pagrides apstākļos pīdīja savu pienākumu. Stāsts rakstīts ar pārtraukumiem astoņus gadus, no 1932.—1940. Pasvītrojams, ka Vilis Lācis kā viens no pirmajiem mūsu rakstniekiem parādījis bolševiska lēlu. Kritisko realīstā vienpusība jau bija tā, ka viņi gan savos darbos atēdza sabiedrības ēnas puses, tēloja tumšo, negatīvo, bet neredzēja perspektīvu, gaisos pozitīvo spēkus. Vilis Lācis rāda arī jau jaunā cilvēka tēlu, kas spēj ļāuzt šaurās personīgās dzīves loku un iziet cīnā ne tikai par savu, bet tūkstošu ļāimi un rītdienu. Drūmā naktī, kad Jēkaba Tīreli pirmo reizi apcietina, viņš zaudē vīsmīļāko cilvēku — sievu. Tā mirst dzemdībās. «Bet Jēkabs Tīrelis kopš tās naktis bija kļuvis drūmāks un nopietnāks. Viņš nedomāja vairs par

sevi vien un par savu mazo piētīcīgo dzīvi. Tai naktī viņš bija mantojis jaunu atziņu un jaunas domas. Zaudēdams savu mīļo draugu, Jēkabs Tīrelis bija atradis daudzus jaunus draugus — to lielo biedru pulku, kuru nevarēja iebiedēt nekādi draudi un varmācība.» Stāsts beidzas ar 1940. gada notikumiem, jauna vēsturiska laikmeta sākas nos mūšu zemē. Tēva pārnākšana ir viens no labākajiem ne vien krājumā ievietotajiem, bet visiem Viļa Lāča stāstiem.

Viļa Lāča jaunā noveļu un stāstu grāmata saista ar plašo, daudzpusīgo tematiku. Tās galvenais varonis ir gan vēl vakardienas sabiedriskās ne-tālsnības nomāktais cilvēks, bet cauri tragiskajam rakstnieks pratis saredzēt latviešu darba cilvēka raksturīgākās līnijas — milzīgo gribu dzīvot, nelokāmo izturību un veselīgo optimismu. Šī kaislā alka dzīvot kā vadmotīvs izvījas cauri visai grāmatai. Bet rakstnieks nav apstājies pie dzīvības instinkta bioloģiskās puses, — rādīdams, ka ir vēl kāds vareņāks spēks, kas bieži vien pievēic personīgo dzīvotgribu (Cumīšas karātas vai jau pieminētais stāsts Tēva pārnākšana).

Viļa Lāča labāko noveļu un stāstu galvenais varonis ir mazais, ikdienišķais cilvēks, kuram lepnais buržuaziskais estets nevērigi pagāja garām. Piem., skaistajā novelē Ko tur var darīt redzam, cik bagāta un daudzkrāsaina ir tāda vienkārša zvejnieka dvēsele. Dambiņu Krišs droši vien nepazīna neviena morāles filozofa, taču viņa dzīve ir augstāko morālo principu reals iemiesojums, piemērs, kādam jābūt cilvēkam. Kā labākie atzīmējami vēl spēcīgais tragiskais stāstīņš Vanādīņš — par zvejnieka zēnu, kura tēvs vētras laikā noslikst jūrā, un spēcīgā sīkietiskā novelē Kapteinis Silis.

Viļa Lāča jaunās noveļu un stāstu kopojs gan nav tik viengabalains kā viņa kara stāstu krājums, bet katrā ziņā pieskaitāms labākajām prozas grāmatām. No tās šāko skarba īstenība, kurā līdzās vecajam, atmirstošajam dzirdam arī jaunās topošās dzīves pamatskaņu.

Edgars Damburs

Nopelniem bagātais mākslas darbinieks
A. Amtmanis-Briedītis —
lugas iestudētājs

Nākamā novitate — M. Gorkija luga

PIEDĒJE

Latvijas PSR Valsts Dramas teātri

kategorā un karātavu cilpās vai arī jāizplēn cara kalpu šautēņu ugunis.

Autors skatītāju ievēd kādā materiāli un morāliki galīgi bankrotējušā muižnieka Ivana Kolomijceva ģimenē. Te ir Ivana sieva Sofija un viņa pieci bērni: Aleksandrs, Nadžežda, Ļubova, Pjotrs, Vera.

Par ģimenes locekļiem var uzskatīt arī Nadžeždas vīru, cietuma ārstu Lešču. Ļoti veco aukli Fedosju un Ivana brāli Jakovu, kura namā dzīvo šī ģimene.

Kas, īsumā, ir šie ļaudis, to raksturi, un kādas to attieksmes viņu pašu starpā, nemaz jau vēl nerunājot par šīs ģimenes un nama attieksmēm ar ārpusauli un par to, kas, tā sakot, notiek uz ielas?

Par pašu Ivanu, pār šo neganto, tikko no vietas atlaisto un laikrakstu slejās kļūmīgi iekļuvušo policijas priekšnieku, — apcietināto sītiņu un spīdzinātāju, — pret ko nesen izdarīts neveiksmīgs atentāts un kurš šai atentātā apvainojis nevainīgu cilvēku, Ivana sieva Sofija sarunā ar Jakovu (vīni reiz milējuši viens otru), starp citu, saka tā: «To cilvēku, kam tie pieci bērni, mēs pazīstam labāk nekā laik-

Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks
L. Osis — Ivana lomas ielotājs

kastiski izsakās, «varētu daudz purnus un nent kukulus».

Krāpnieks, viltnieks pat savējo vīdu ir Leščs, Nadžeždas vīrs, arī policijas ierēdnis — cietuma ārsts. Pati Nadžežda — dzīvniecisks radījums, kas tiksmīnās ar savām rotas lietām un skaisto ķermeni. Naiva un vējgrābīga ir Vera, ko tāpat sadragā un samal policeiskā, bezjēdzīga apkārtne. Bezspēcīgs un nevarīgs ir it kā labirdīgais Jakovs, kas gan sajūt un saskata lielas negācijas savā brālī un dažos pārējos, bet aktīvi nepretojas tām. Samērā gudrāka, redzīgāka un dzelīgāka ir Ļubova, bet arī viņa jau savos pamatos ir tik tālu sagrauzta, ka viņas paklusais protestis pret netaisnību un satrūdejušo muižnieku cilti, kas pārvērtusies nozēlojamos žandarmos, izskan bez tālākām atbalsīm, jo arī pati Ļubova dzīvo, vai, labāk sakot, trūd starp šiem pēdējiem, nespēdama iekļauties nākamajos un nākotnē.

Vienīgo isti svaigu, cilvēcisku dvesmu šini namā no ārpusē, no citas jaunās pasaules uz mirkli ienes Sokolova kundze, kuras dēlu apzināti nepatīsi apvainojis Ivans pret viņu izdarītajā atentātā. Šī cēlā, atklātā, skaidrā, taisnā un drosmes pilnā rakstura sievietē un māte noteikti un valdonīgi pasaka Sofijai: «Es atnācu pateikt, ka mans dēls nav vainīgs, viņš nav šāvis uz jūsu vīru — viņš nevarēja šaut, jūs saprotat? Mans dēls nevarēja apdraudēt cilvēka dzīvību — viņš nav terorists. Viņš, protams, ir revolucionārs kā visi godīgie cilvēki Krievijā...»

Un paceltu galvu, kā uzvarētāja šī sievietē atstāj Kolomijcevu namu un ģimeni, likdama tai dziļās drausmās nodrebēt kaut vai no šī viena vien viņas izteikta, ārkārtīgi patiesa dzīla un liela jēdziena vārda — godīgie cilvēki.

No vienas Kolomijcevu ģimenes šaurā apjoma autors skatītāju ievada savā laika sabiedriski raksturīgāko notikumu plašajos apvēršnos, jo, kā parasti Gorkija lugās, tā arī te, ikviena persona pārstāv lielāku vai mazāku sabiedrisku grupu. Personu sadursmes atsedz grupu sadursmes, un personu traģēdija ir vienās vai otras sociālās grupas traģēdija. Šoreiz tā ir atmirstošās, izirstošās muižniecības, un tādā arī tās pēdējo dzīvot nespējīgo atvašu, traģēdija. Tas ir ne tikai Kolomijcevu dzimtas deģenerācijas process, kas te noris, bet arī visas muižniecības deģenerācijas process un pie tam visā savā riebigajā, atbaidīgajā spilgtumā.

No šāda viedokļa savu uzdevumu veikšanai ar skatuves tēlu izveidošanai piegājis lugas iestudētājs Nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Amtmanis-Briedītis, cenzdamsies vissīkākajās detaļās izraisīt autora konkrēto, idejisko domu pasauli. Tie nav natu-

rāli vai no dzīves īstenības nokopēti ļaudis, kas atrodas režisora darba izpildīšanas centrā, nē, — tie ir reāli, dzīvi sava laika cilvēki, tie ir atmirstošās, iznikstošās muižniecības pēdējie pārstāvji, kas savā trunošajā un sabrukušajā bezteijā meklē pēdējo glābību žandarmu uniformās.

Neilgā sarunā ar A. Amtmani-Briedīti viņš izraisa bagātas, radošas izdomas stāstu par tām daudzajām lugas problēmām, to pareizo izpratni un analīzi, kas kopējā darbā jāveic režijai un atsevišķu lomu ielotājiem.

Lugai dekoratīvo ietēru darina skatuves gleznotājs V. Valdmanis. Telpas ietērpā nebus nekā lieki ārēja un efektīga, bet būs ievērots sava laika stils, izejot no domas, ka uz darba lauzu sviedru rēķina celtais muižnieka nams

M. Stāle — Sofijas lomas ielotāja

turas vēl labi un stipri, bet sabruk tākai tā iemītnieki.

Piebilstams vēl, ka izrādes veidošanā māksliniecisko konsultāciju dod Dramas teātra šefs — Maskavas Dailes teātris.

Gorkija lielais darbs un tā rūpīgā iestudēšana liek domāt, ka «Pēdējo» premjera Dramas teātra jaunajā sezonā būs tiešām liels un mūsu mākslas dzīvē ievērojams cīņnieks notikums, kam jau laikus pievērsama mūsu teātra publikas uzmanība.

Jānis Strazds

Septembra vidū mūsu Valsts Dramas teātri sagaidāms izcils mākslas notikums. Tā būs M. Gorkija 4 cēlienu luga «Pēdējie» pirmizrāde. So lugu teātris iestudē jau ilgāku laiku, un patlaban darba sprāgums ap lugas skatuvisko izveidošanu kāpinās ar katru dienu.

Ja avižu cilvēkam paagrā rīta stundā pagādās ieiet teātri, tad tas tur sastop visai laipnus, bet arī tikpat nevaljīgus un radoša darba trauksmē aizņemtus ļaudis. Tas ir teātra kolektīvs, kas visas savas domas, pārdomas, jūtas, iztēli un fantāziju pievērsis Gorkija ģenijam, šoreiz — konkrētā gadījumā — Gorkija «Pēdējiem», lai no daudzajiem lugas mēģinājumiem panāktu tās vienreizīgu, viengabalainu māksliniecisku jaunceltni, kas dara godu mūsu teātra kulturai un attīstībai.

Kas ir «Pēdējie»? Kādu temu traktē šī luga?

«Pēdējie» tāpat kā visas Gorkija lugas iztērā lielu sociālu temu. Bez tam Gorkija sabiedriskās kolīzijas vienmēr saistītas ar strādnieku kustības raksturīgākajiem etapiem.

Lugu «Pēdējie» Gorkijs uzrakstījis 1908. gadā. Tās darbības fonā — laiks pēc 1905. gada revolūcijas, kad trakoja barga, nežēlīga un zvēriska reakcija, kad simtiem un tūkstošiem Krievijas revolucionāriem, Krievijas labākajiem un godīgākajiem cilvēkiem bija jānosmok cariskās patvaldības cietumos,

V. Valdmanis — skatuves gleznotājs

raksti. Mēs zinām, ka šis cilvēks ir uzdzīvotājs un izvirtulis; kādreiz viņš ierīkoja spūļu eļļi turpat blakus tām istabām, kur gulēja viņa bērni. Un kādas sievietes pie viņa nāca! Viņš savai

sīvai darīja pāri veselus desmit gadus — cik milāko viņam nav bijis! Vai viņš nesamaitāja Aleksandru? Džerumā viņš nometa Ļubu uz grīdas — padarīja viņu par kropli, — kā es varēju to pieļaut?... Desmit gadu es nedomāju par tevi un atcerējos tikai tajā gadā, kad Ivans — muižnieks, dižciltīgais, iestājās policijas dienestā. Cik ātri viņš izvīrtā, sapuva... Kad uz viņu šāva, — man kļuva viņa žēl, bet viņš izturējās tik zemiski, glēvi... Kuprainā Ļubova (Ļuba), kas sākumā vēl nezina, ka viņas istais tēvs ir Jakovs, bet nevis Ivans, par pēdējo, starp citu, saka: «Man nepatīk būt par tāda cilvēka meitu, kas pavēl nogalināt ļaudis.»

Slimīgais ģimnazists Pjotrs, kas šai dūlī vēl lauz galvu ap patiesības meklēšanu un problēmu — vai tēvs ir godīgs cilvēks, vai nē, drīz vien pagurst savos meklējumos un atmet arī ģimnazijai ar roku, pateikdams mātei šādus rūgtus vārdus: «Kādēļ gan mācīties, māt? Vērtīgākais, ko līdz šim tur esmu uzzinājis, tā ir patiesība par tēvu... par viņu tagad es zinu pietiekami... pilnīgi pietiekami, lai...»

Kas vēl īsumā piebilstams par ļaudīm un to attieksmēm šai namā?

Tēva ietekmē izvirtušais Aleksandrs savu vienīgo iezu atrod tikai policijas pristava formā, lai, kā viņš pats sar-

VL. ROGOVS

Tikšanās ar angļu rakstniekiem

Kara gados lielus panākumus padomju lasītājos guva angļu rakstnieka Roberta Grinvuda romans «Misters Bantings miera dienās un kara dienās». Romana galvenā varoņa — mistera Bantinga, kā «vidusmēra angļa» vārds ieguva sugas vārda nozīmi. Romana autoru Maskavā neviens nepazīna. Bija visdažādākie spriedelējumi, un visi tie radīja vienu secinājumu, ka Grinvuds ir rakstnieks ar pieredzi. Apgalvoja pat, ka tas nav neviens cits kā Herberts Velsls!

1944. gada pavasarī, iebraucot Londonā, nolēmu atrast Padomju Savienībā tik pazīstamā romāna nepazīstamo autoru. Londonā Grinvuda nebija. Mani pirmie paziņas angļi neko nevarēja pateikt par viņu. Daudzi no viņiem pat nebija lasījuši šo romānu. Arturs Kamings, liberalās avīzes «News Chronicle» pastāvīgais komentators, manu jautājumu atbildēja:

— Tādu rakstnieku es nepazīstu, bet grāmatu par Bantingu neesmu lasījis. Dažas dienas pēc šīs mūsu sarunas par «noslēpumaino» rakstnieku Kamings uzrakstīja «News Chronicle», ka viņš atradis Grinvudu un izlasījis viņa romānu, kas izrādījies diezgan labs.

Divu gadu laikā, kurus es pavadīju Anglijā, man tikai vienu reizi izdevās sastapties ar Robertu Grinvudu. Viņš dzīvo provincē, Londonu neapmeklēja. — Esmu kalpotājs, milu literatūru. Nelielus stāstus rakstīju jau pirms kara. Daži no tiem iespiesti šejienes žurnālos. Un tomēr ar literatūru es nodarbojos tikai brīvā laikā, — stāstīja Grinvuds, kad mēs satikāmies kādā pieņemšanā, sakarā ar rakstnieku sekcijas organizēšanu pie Anglijas un PSRS kultūras tuvināšanās biedrības Londonā.

Cilvēks, kas it kā pastāvīgi gaida kaut ko neparedzētu un, varbūt, pat nepatīkamu, — tāds pirmais iespaids no Grinvuda. Romāna par misteru Bantingu panākumi viņam pašam izrādījās negaidīti.

— Ļoti patīkami, ka mana grāmata kļuvis tik populāra pie jums, krievi. Ticiet man, angļi nepavisam nav tādi, kādi viņi izliekas ārzemniekiem no pirmā acu uzmetiena. Patiesībā viņi ir labāki. Tādu kā Bantings ir simtiem tūkstošu. Tūkstoši tādu ģimeņu kā Bantinga ģimene. Tas ir pa-

rasts vidusmēra angļi. Galvenais kara smagais gūlis uz vienkāršiem vīdēja vecuma cilvēkiem. Neievērojami — viņi, radušos apstākļu rezultātā, kļuva par varoņiem. Viņiem jāatsakās no daudzos gados izveidojamiem parāžām. Visa vienkāršā cilvēka dzīve, visi tās balsti lūzt, un, kas zina, vai mēs varēsim atgriezties, es nemaz nesaku pie «vecās mierīgās Anglijas», bet kaut vai pie nesēnās pirmskara Anglijas. Patlaban es rakstu jaunu romānu, arī par vienkāršu cilvēku. Ko nozīmē vienkāršā cilvēka saprašanā demokrātija? Es gribu atbildēt šo jautājumu. Un tad rodas jautājums: bet kas isti ir demokrātija? Ne tā, kā to saprot politiķi, bet kā to saprot vienkāršs vidusmēra cilvēks...

Mēs sākām runāt par vidusmēra angļu. Mūsu acis vienkāršs cilvēks — tas ir strādnieks vai zemnieks. Angļa, pat progresīva angļa, acis tas drīzāk tāds cilvēks, kas pieder tā saucamajai vidējai šķīrai, kurā ietilpst brīvo profesiju darbinieki, valsts iestāžu kalpotāji, privatīpašnieki ar vidējiem ienākumiem.

Vakara beigās, pēc runām, apsveikumu telegramām un visa cita, mēs atjaunojām sarunu.

— Milu krievu īso stāstu, — teica Grinvuds. — Manuprāt, vislabākais stāsts no visa, ko savā dzīvē esmu lasījis, ir Gogola «Sinelis». Pazīnēji stāsta, ka «Sinelis» meistariski tulkots angļu valodā. Bez tam mani pārsteidz tas, cik daudz maiguma pret cilvēku bija Maksimam Gorkijam...

Kādu vakaru aptumšotās Londonas ielas pie autobusa pietātnes šaurs, sīcīpas kabatlampīņas raidīts staru kulīšs apgaismoja man savādu slapju afišu ar aicinājumu prasīt, lai kinoteātru īpašnieki atļauj demonstrēt jauno filmu «Viņi atnāca pie pilsētas», kam scenariju sarakstījis Pristli. Lielo kinoteātru saimnieki ilgi boikotēja šo filmu. Jo, pirmkārt, to bija filmējusi studija, kas neietilpst Anglijas kinematogrāfijas monopoliā, un, otrkārt, filmas sižets bija uzskatīts par nepiemērotu komercialajam ekranam. Tas bija kaut kas līdzīgs kino pamfletam par nākotni, par cilvēka vietu sabiedrībā, par cenšanos iziet uz plaša sociālās taisnības ceļa.

Džons Boitons Pristli — viens no lielākajiem šālaika dramaturgiem. Viņa lugas ar lieliem panākumiem izrādās daudzās pasaules pilsētās, bet divu gadu laikā, kamēr es dzīvoju Anglijā, uz Londonas skatuveņiem netika izrādīta neviena Pristli luga. Es skatījos dažas viņa lugas provincē — Solsberijā, Bristolē. Viņa jaunās lugas «Viņš atnāca» pirmizrādes notika Maskavā un Leningradā, nevis Anglijā. Maskavā, Sanhajā, Sanfranciskā, Nujorkā dažādu profesiju ļaudis, un it īpaši žurnālisti, ar sajūsmu atsauca par Pristli kā par labāko Anglijas radio komentatoru. Un tomēr 1944—1946. gados Britānijas radio raidījumu korporācijas valdības radiostacijā viņš uzstājās tikai pāris reizes.

Angļu lasītāji Pristli darbos mil vīna asās novērotāja spējas un dzīves pazīšanu, veselo saprātu, humoru, raksturojumu smalkumu. Un tomēr Londonas literatūras Parnasā Pristli nav ieguvis atzinību, tāpat kā viņa filmas neatzīt kino īpašnieki, viņa radio komentārus — Britānijas radio raidījumu korporācija, bet viņa lugas — Londonas teātru saimnieki.

Pristli bija ievēlēts par Anglijas un PSRS kultūras tuvināšanās biedrības rakstnieku sekcijas priekšsēdētāju. Kā padomju žurnālistam man bija izdevība novērot šīs sekcijas un tās priekšsēdētāja darbu.

1945. gada februārī kādas literāras diskusijas laikā, atbildot jauniem kreisiem rakstniekiem, kas uzbruka grāmatu izdevēju «komercialajai cenzurā», Pristli teica:

— Es domāju, «komercialajai cenzurā» jūs pierakstāt pārāk lielu nozīmību. Mana pieredze rāda, ka grāmatu izdevēji ieinteresēti atrast labu grāmatu un izdot tādu darbu, kas patiesi vērtīgs...

Kāda klātesošā replikai, kurā tas atgādināja visiem pazīstamu faktu, Pristli bija spiests atbildēt:

— Šai gadījumā jārunā nevis par cenzuru šī vārda parastā nozīmē, bet par ideju konfliktu...

Pristli atradās tai vispāratzīta rakstnieka pozīcijā, kuram nav svarīgi, vai viņa rokrakstu panem tas vai cits izdevējs. Pat ja viņš vispār nevarēs atrast nevienu izdevēju savai grāmatai, viņš izdos to ar saviem līdzekļiem...

Es klausījos Pristli un domāju: vai tiešām viņš pats nekad nav bijis iesācējs?

Sai diskusijā daudzi nebija vienīgi prātis ar Pristli. Atmiņā palikusi Irijas rakstnieka Džima Felana, romāna «Zaļais vulkāns» autora, dedzīgā runa. Tādi cilvēki kā Felans saprot, ko nozīmē «izdevniecības cenzūra», un personīgā pieredzē pārliecinājusies, cik grūti Anglijā iesācējam rakstniekam iegūt vārdu.

Īsi pirms Pristli brauciena uz Padomju Savienību šaurā sabiedrībā notika pārrunas, kāpēc Anglijā kara laikā nav parādījies neviens liels literārs darbs. Pristli to izskaidroja tā:

— Laiks pārāk vētrains. Lai varētu radīt lielu darbu, rakstniekam vajadzīgs miers, klusums un komforts...

Manu piezīmi, ka padomju rakstnieki kara laikā ne tikai rakstīja, bet arī karoja pret vāciešiem, Pristli atbildēja:

— Tas ir lielais padomju eksperimentis cilvēces vēsturē. Par to es nesprīdīšu pēc tā, vai būs vietā vācības aizbāznis manas viesnīcas numurā. Nevar spriest par tautu no tā, kā tā apģērbusies un apauta, no tā, cik grūti tai tagad pēc piecus gadus ilga smaga kara... Man būs svarīgi tikai viens — vai cilvēki ir laimīgi, vai viņos ir ticība nākotnei...

Pēc atgriešanās no Padomju Savienības Pristli raksti avīzē «Sunday Express» un viņa radio runas par braucieni uz Padomju Savienību Anglijā uzņemtas ar ļoti lielu interesi.

Līdz tam laikam, kamēr pats izbraukāju Krievijā, — kādā runā Londonas radiofonā teica Pristli, — un pēc tam atgriezies no Austrumiem uz Rietumiem, es nekad savā dzīvē nevarēju iedomāties, cik daudz aizspriedumu arvien vēl ir cilvēkos attiecībā uz Padomju Savienību. Jūs saturaties ar šiem aizspriedumiem kā ar veselu sienas rindu, kas stāv cita blakus citai... Kad es 1945. gada septembrī braucu uz Krieviju, es tāpat kā miljoni citu cilvēku jutās novecojis, iztukšojies un nospiests. Kad atgriezies no turienes, es kļuvis mūdrāks un tiklīdz garīgi atspīrgu, ka citi viegli ievēroja šo starpību.

Krievijā es gandrīz tūlīt zaudēju katram Ziemeļanglijā dzimušajam raksturīgo piesardzību un kautrību — tik iedarbīga bija šī vienkāršības, siltuma, patiesas intereses un aizrautības atmosfera. Lai braucu kūrpus braukdams, visur — karstajos un putekļai-

najos Erevanas bulvaros vai sniegalnā un aukstajā Leningradā, zem Ukrainas ābeļiem vai Stalingradas drupās — es jutu šo vienkāršības un siltumu atmosferu. Vienalga, vai mēs sedzām zemnieka istabā, vai pie bagāta mielasta ar pazīstamiem rakstniekiem un aktieriem Maskavā, visur es atrados viena un tā paša iespaidā. Tas nebija kaut kā mākslīgi radīts, speciāli viesiem par godu sarakots. Nav tādas valdības, kas varētu ielikt siltumu tautas balsī vai spožumu tās acīs. Es atbraucu pie viņiem kā draugs, un viņi izturējās pret mani kā pret draugu. Un tai brīdī, kad dzejnieku un dramaturgu grupa tumšā pūsnaktī sapulcējās Leningradas stacijā, lai pavadītu mūsu vilcienu uz Somoļu, es skumīgi sajutu šīs mani atjaunojošās atmosferas zaudējumu. Es jutu, ka mūsu pašu pasaule sociālā ziņā pārāk auksta un skopa.

Šī gada jūnijā Londonā iznāca neliela grāmata, kurā sakopotas Pristli radio runas. Tās saucas «Slepenais sapnis». Tajā ievietota Pristli lekcija par Padomju Savienību ar nosaukumu «Krievija un brālība». Kā pašas grāmatas, tā arī lekcijas nosaukumi ļoti raksturīgi rakstniekam Pristli. Socialisms viņam drīzāk sapnis, nevis aktīvas darbības mērķis.

Pagājušā gada beigās Pristli stāstīja angļu aktieru grupai par padomju teātri. Klausītāji apbēra Pristli jautājumiem. Iedegās diskusija par stacnāciju, kādā nonākuši Anglijas teātri, par komercialo teātra pilnīgu vulgarizāciju u. t. t.

Manu jautājumu, kāpēc Anglijas teātri neizrāda padomju lugas, Pristli atbildēja:

— Galvenais šķērslis — antreprenieru un teātru saimnieku komerciālās intereses. Katrā padomju luga daudz darbojošos personu, bet mūsu teātra veikalnieku interesēs ir, lai izrāde balstītos uz vienu vai diviem vārdiem ar vismazāko darbojošos personu skaitu.

So domu vienbalsīgi atbalstīja visi klātesošie aktieri.

Neilgi pirms manas aizbraukšanas no Londonas Pristli uzstājās Maksimā Gorkija nāves desmitajai gadadienai veltītā sanāksmē.

Chronika

UKRAINAS MĀKSLAS MUZEJS

Charkovā no jauna atklāts Valsts mākslas muzejs, kas aptver 18 zāles. Tais eksponētas izcilu krievu un ukraiņu mākslinieku gleznas, gravīras un zīmējumi — vairāk nekā 500 darbu. Krievu nodaļā izstādīti Brilova, Tropina, Kiprenska, Repina, Levitana, Se-rova, Kramska, Aivazovska, Vaspecova, Šiškina, Surikova un citu meistaruru darbi.

Ukraiņu nodaļā plašu vietu aizņem T. Sevčenko portreti un ainavas, Vasilkovska, Pimonenko, Martinoviča, Trufovska, Levčenko un citu gleznas un etides.

Plaši reprezentēti arī padomju mākslinieku darbi.

GORKIJA «DIBENĀ» UZ KAZACHU SKATUVES

Alma Atas Akademiskajā dramatu teātrī nesen notika Gorkija lugas «Dibenā» pirmizrāde. Tā ir pirmā Gorkija luga, kas izrādīta kazachu teātrī. Lugu kazachu valodā tulkojis rakstnieks Ospanovs.

PIEMINEKLIS BEĻINSKIM

Cēmarā — Penzas gubernas apriņķa pilsētā — aizritēja lielā krievu kritiķa un publicista Beļinska bērības un skolas gadi. No 1825.—1829. g. Beļinskis mācījās Penzas ģimnazijā.

1948. gadā paies 100 gadu kopš lielā kritiķa dzimšanas. Sakarā ar to, PSRS valdība nolēmusi Beļinskim Penzā uzcelt pieminekli. Pieminekļa projekta autors ir Leningradas skulptors M. Baburins.

KERAMIKAS UN STIKLA IZSTĀDE

Valsts vēsturiskajā muzejā Maskavā gatavojas atklāšanai krievu keramikas un stikla izstāde. Izstādīs līdz 1000 eksponātu — traukus, skulptūras, vazes u. t. t. Daudzi eksponāti būs mākslinieciski ļoti vērtīgi.

«VIENPADSMIT NEZINĀMO»

Maskavas operetes teātris drīzā laikā saviem skatītājiem sniegs prem-

jeru — V. Dichoviča, B. Laskina un M. Slobodska komēdiju opereti «Vienpadsmit nezināmo». Mūzika — N. Bogoslovskā.

Komedija operete stāsta par padomju futbola komandas braucieni uz saikstēm Londonā un par uzvaru sacensībās ar angļu futbolistiem.

PIRMĀ PADOMJU OPERA BĒRNIEM

Leningradas konservatorijas operas studija šais dienās deva premjeru — M. Kovaļa operu «Vilks un septiņi kazēni». Opera uzrakstīta pēc krievu tautas pasaku motīviem. Tā ir pirmā padomju opera bērniem.

30 GADU MĀKSLĀ UN SABIEDRISKĀJĀ DARBĀ

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs apbalvojis ar Sarkanā Darba Karoga ordeni PSRS Tautas mākslinieci Aleksandru Jabločkinu par Viskrievijas teātru biedrības sekmīgu vadību, atzīmējot biedrības 60 gadu jubileju un 30 gadus, kurus Jabločkina pavadījusi šīs biedrības priekšsēdētāja amatā.

A. Jabločkina ir izcila krievu aktrise un tikpat izcila sabiedriska darbiniece. Viņa iekarojusi padomju skatuves darbinieku un sabiedrības vispārēju mīlu un cieņu.

Savas jaunības un skatuvisko panākumu uzplaukuma gados Jabločkina veļtija visus spēkus plašai sabiedriskai darbībai. Viņas vadītajai Viskrievijas teātru biedrībai ir lieli nopelni krievu teātra attīstībā, tā sniedz tikpat lielu palīdzību arī brālīgo republiku nacionālajiem teātriem.

VACHTANGOVA TEĀTRA 25 GADI

Jevgeņija Vachtangova vārdā nosauktais Maskavas Valsts teātris 1946. gada novembrī atzīmē savas darbības 25 gadus.

Šinī laikā teātris sniedzis veselu rindu vērtīgu uzvedumu. Pie tādiem inscenējumiem pieskaitāmi: Seifulinas «Virineja», Leonova «Barsuki», Lavre-

neva «Sagrāve», Maksima Gorkija «Jegors Buličovs», Slavina «Intervencija», Pogodina «Cilvēks ar šauteni», Solovjova «Feldmaršals Kutuzovs», Korneičuka «Fronte», Solovjova «Lielais valdnieks».

Divi teātra uzvedumi — «Oleko Dundīšs» un «Sirano de Beržeraks» apbalvoti ar Staļina premiju.

Vachtangova teātris izaudzinājis veselu rindu apdāvinātu skatuves meistaruru — B. V. Ščepkinu, kas radījis Vladimiru Iljiču Lenina tēlu, R. N. Simonovu — aktieri un režisoru (teātra māksliniecisko vadītāju), B. E. Zahaču, C. L. Mansurovu, A. I. Gorjunovu, I. M. Tolčanovu un citus.

Tēvijas kara gados teātra frontes filiāle ar izrādēm un koncertiem viesojās Aktivajā Armijā.

JAUNO DIRIĢENTU KONCERTI

Nesen Leningradā notikušā jauno diriģentu skate atklāja daudzus jaunus talantīgus izpildītājus.

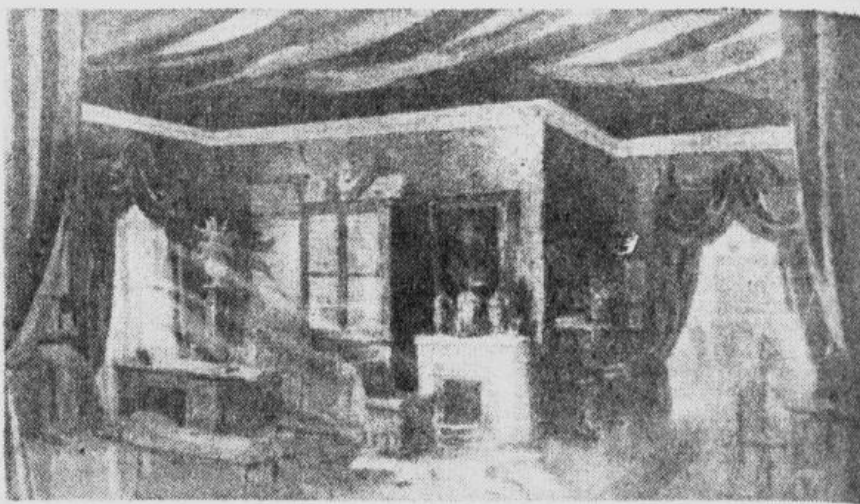
Leningradas filharmonija savā nākamajā sezonas abonementā uzņēmusi vairākus koncertus jauno diriģentu vadībā.

Pirmās godalgas ieguvējs — Leningradas konservatorijas audzēknis K. Simeonovs diriģēs trīs Čaikovska, Bethovena, Glazunova, Rachmaņinova un Tanejeva skaņdarbiem vēltītas koncertu programmas. Trīs koncertus vadīs arī jaunais diriģents R. Matsovs (Tallina); viņa koncertu programā Čaikovska, Bacha, Malera, Vagnera, Mendelsona un Sostakoviča darbi. Diriģents A. Jansons (Rīga) diriģēs Čaikovska, Bethovena, Vagnera, Mocarta, Smetana darbu simfoniskus koncertus.

Diriģentu skates diplomants N. Faktorovičs piedalīsies dienas abonementā koncertā; programā Borodina, Rimskas Korsakova, Mjaskovska kompozīcijas.

Maskavas filharmonija nākamajā sezonā organizē vairākus Valsts simfoniskā orķestra koncertus. Koncerti notiks Maskavas konservatorijas Lielajā zālē, un tos diriģēs N. Simeonovs, R. Matsovs, A. Jansons un citi.

PSRS Mākslas lietu komiteja norādīja VGKO viesizrāžu birojam organizēt šinī gadā jauno diriģentu — Vissavienības diriģentu skates laureātu un diplomantu — koncertus lielākajās PSRS pilsētās.

V. Valdmaņa dekorācijas skice M. Gorkija lugas «Pēdējie» izrādei Dramas teātrī

Kultūras dzīve REPUBLIKĀ

«Marica» Liepājas Muzikālā dramatis-kajā teātrī

Savai sezonas atklāšanas izrādei Liepājas muzikālā dramatiskā teātris bija izvēlējies pazīstamo Kalmāna opereti «Marica». Atturoties no parastā operēšu trafareta, rādot dzīvu domājošu cilvēku, režisors Mārtiņam Blūmam bija izdevies radīt cieši saliedētu, isti mākslinieciski veidotu izrādi ar uzsvērtu sabiedrisko momentu.

Patika kora dzīvā darbība pirmajā cēlienā, turpretim otrā cēlienā bija vērojams stiprs atslābums.

Maricas lomā Tereze Dāve deva pievilcīgu tēlu, varēja vienīgi būt asāki izcīnītais pārejas no liriskiem uz dramatiskiem momentiem. Arī dziedājums bija smalki niansēts. Neapšaubāmi, ka ar katru izrādi Dāve arvien vairāk progresē. Tasilo lomā Alfrēds Tilpiņš sniedza labi operetiski veidotu tēlu. Morica Dragomira Populesko lomu veica Arvīds Briedis. Šis tēls ir viens no komiskākajiem operetē. Kolomanu Čupanu Edgars Sirmāis veidoja ar lielu temperamentu. Ar isti operetisku vieglumu Anna Blūma parādīja komtesi Līzu.

Arī pārējā ansambļa spēle iederējās operetes spraigajā darbībā.

Insceņējuma muzikalo vadību veica diriģents K. Bunka. Visā izrādes laikā bija nodibināta cieša saskaņa starp orķestri, kori un solistiem. Dažās vietās tempi tomēr varēja būt straujāki.

Dejas bija iestudējusi Vissavienības estrades mākslinieku konkursa diplomante Marta Alberinga. Viņas pašas solo izpildījumi starpdejas tērnā izcili ar apbrīnojamu virtuozitāti. Moderno deju iestudējumu K. Locenieks bija veicis pārāk šabloniski.

Dekoratora Albina Dzeņa darinātais skatuves ietērs operetēli labi piemērots, kaut gan pirmajā cēlienā trūka isti ungariska kolorīta.

A. D.

PIRMĀ LATVIEŠU MĀKSLAS IZSTĀDE

Sogad pāiet 50 gadu, kopš Rīgā sarīkota pirmā patstāvīgā latviešu mākslas izstāde. Tā notika 1896. gada vasarā. Toreiz mākslas dzīve Rīgā ritēja gauši. Kā saimnieciskajā, tā arī kultūras dzīvē galvenie notieciņi bija vācieši. Pastāvēja gan pilsētas mākslas muzejs, bet vienīgās muzeja izstādes telpas bija nodotas šējenes vāciešu mākslas biedrības, tā saucamā «Mākslas stūrīša», pilnīgā ricībā. Šī biedrība sastāvēja no pāris Baltijas vācu māksliniekiem: Borcherta, viņa sievas, barona Rosena un vēl daži. Viss vairums biedru tomēr bija diletantu un dāmiņas, kas vaļas brīžos izgleznoja porcelānu, zīmēja, paakvareļēja utt. Latviešu mākslinieki retumis, vai gandrīz nemaz nepiedalījās šais izstādēs viņu zemā mākslas līmenā dēļ.

Ap to laiku Pēterpilī bija pulcējies lielāks skaits jaunu latviešu mākslinieku, kas mācījās Mākslas akadēmijā, Stiglica mākslas skolā un citur. Šie jaunieši ap 1890. g. kopīgi nodibināja mākslinieku biedrību «Rūķis», sarīkoja kārtējās sanāksmes un kopīgiem spēkiem citu atbalstīja mākslas gaitās un centienos. Šis pulciņš uzturējās sakarus arī ar Rīgas latviešu biedrību.

1896. gadā Maskavas arheoloģiskā biedrība nolēma sarīkot Rīgā arheoloģisku kongresu. Tas bija liels notikums šējenes dzīvē, jo kongresā piedalījās slaveni krievu un ārzemju zinātnieki. Tāpēc Rīgas latviešu biedrība nolēma pa kongresa laiku sarīkot plašu etnografisko izstādi, lai parādītu latviešu senātni, dzīvi un kultūru. Uz laukuma, kur tagad atrodas Dramas teātris, uzcēla paviljonu un aiz tā rindu citu celtnu un latviešu seno ēku paraugu. Pie latviešu biedrības Rīgā jau pastāvēja neliels senlietu muzejs. Tā krājumus paplašināja un pavairoja. Sarīkoja un izstādīja pa visu Latviju ekskursijas, kas vāca sen-

Prof. G. Šķilters

JAUNA VADĪBA LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAI UN MĀKSLAS FONDA REPUBLIKANISKAJĀ NODAĻAI

Pārorganizēta Mākslinieku savienības un Mākslas fonda orģkomiteju un Mākslinieku savienības sekciju vadība.

Par Mākslinieku savienības orģkomitejas priekšsēdētāju nozīmēts LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks profesors Leo Svemps, viņa vietnieki ir: Tautas mākslinieks profesors Teodors Zaļkalns un Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Arturs Lapiņš. Kā locekļi orģkomitejas jaunajā sastāvā ieiet Nopelniem bagātā mākslas darbinieki — profesors Otis Skulme, profesors Konrāds Ubāns, profesors Gederts Eliass, Francisks Varslavans un Georgijs Kruglovs, profesori Kārlis Miesnieks un Kārlis Brenčens, mākslinieki Kārlis Zemdega, Herberts Līkums, Aleksandrs Zviedris un Arturs Eglīts. Orģkomitejas atbildīgā sekretara pienākumus izpildīs Nopelniem bagātais mākslas darbinieks — Bernhards Danenhišs.

Mākslas fonda orģkomitejas jaunais sastāvs šāds: priekšsēdētājs Nopelniem

bagātais mākslas darbinieks Georgijs Kruglovs, priekšsēdētāja vietnieks Nopelniem bagātais mākslas darbinieks profesors Konrāds Ubāns. Orģkomitejas locekļi: Nopelniem bagātais mākslas darbinieks profesors Jānis Liepiņš, docenti Eduards Kalniņš un Arnolds Skribnovskis, mākslinieki Ernests Veilands, Aleksandrs Zviedris, Irma Jaunarāja, Jānis Straziņš, Haimis Risins un Rūdolfs Kārkliņš — Mākslas fonda direktors.

Mākslinieku savienības sekciju jaunā vadība apstiprināja šādā sastāvā: Gleznotāju sekcija: priekšsēdētājs — Herberts Līkums, priekšsēdētāja vietnieks — docents Eduards Kalniņš, sekretars — Olgerts Jaunarājs.

Grafiķu sekcija: priekšsēdētājs docents Pēteris Uptis, priekšsēdētāja vietnieks docents Arturs Apinis, sekretars Mārtiņš Ozoliņš.

Teātru dekorāciju un monumentālās glezniecības sekcija: priekšsēdētājs docents Arvīds Spertāls, priekšsēdētāja

vietnieks Laimonis Grasmanis, sekretars Elerts Treilons.

Tēlnieku sekcija: priekšsēdētājs Kārlis Zemdega, priekšsēdētāja vietnieks docents Arnolds Skribnovskis, sekretars Jānis Straziņš.

Mākslas vēstures un kritikas sekcija: priekšsēdētājs profesors Uga Skulme, priekšsēdētāja vietnieks Kristaps Eliass, sekretars docents Jēkabs Straziņš.

Daljamatnieku sekciju arī turpmāk vadīs Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Georgijs Kruglovs un Ernests Veilands.

Sekcijas jaunajā sastāvā jau paspējušas attīstīt rosīgu darbu. Noturētas atsevišķas sekciju sanāksmes, kurās apspriesti svarīgākie šodienas jautājumi. Mākslas vēstures un kritikas sekcija gatavo lekciju ciklu, vāc materiālus un beidz kārtot svarīgāko mākslas notikumu un mākslinieku biografisko datu kalendāru.

ARODBIEDRĪBU KULTURAS AKTĪVA SANĀKSME

26. augustā Arodbiedrību centralajā padomē notika Rīgas arodbiedrību kultūras aktīva sanāksme. Sanāksmē ACP kultūras daļas vadītājs J. Brodešis nolāsīja referātu, kas jāveic arodbiedrībām, lai organizētu kolektīvu teātru, kino, muzeju un citu mākslas iestāžu apmeklēšanu. Pēc referāta sekoja debāte, kurās piedalījās galvaspilsētas lielāko teātru darbinieki un arodbiedrību pārstāvji. Jaunatnes teat-

ra direktore E. Miške iepazīstināja ar teātra nākamās sezonas jaunuzvedumu. — lai Jaunatnes teātris apkalpotu ne tikai skolu jaunatni, bet arī jaunatni, kas strādā rūpnīcās un iestādēs. Ar savu teātru darbu šinī sezonā aktīva dalībniekus iepazīstināja arī Dramas un Dailes teātru pārstāvji. Daudz konkrētu priekšlikumu, kā organizēt

kolektīvu mākslas iestāžu apmeklēšanu, izteica Rīgas dzelzceļu mezglā arodbiedrības pārstāvis b. Melngalvis, Komunālo darbinieku arodbas kultūras daļas vadītāja b. Kozlovskā u. c. Žēl tikai, ka daži (Operas un baleta teātris, Jelgavas teātris) nebija atraduši par iespējamu ierasties sanāksmē, lai uzņemtu kopīgo darba kontaktu ar arodbiedrību kultūras darbiniekiem.

VAPP GRĀMATU APĢĀDS REDAKCIJAI PIESŪTĪJIS ŠĀDUS IZDEVUMUS:

Fr. Deglavs, Latvijas PSR Valsts plāna komisijas priekšsēdētājs, «Latvijas PSR tautas saimniecības atjaunošanas un attīstības piecgades plāns 1946.—1950. gadam». Maksā 20 kap.; M. J. Ļermontovs, «Raksti» I sēj. Rūdolfa Egles redakcija, ievads un komentāri. Maksā 24 rbļ.; E. Birznieks-Uptis, «Pasakas un stāsti»; J. Endzelīns, «Papildinājumi un labojumi K. Milenbacha Latviešu valodas vārdnīcai». XVIII burtņica. Maksā 15 rbļ.; G. I. Golovins, «A. S. Popovs radio izgudrotājs». Dzīve un darbība. Maksā 5 rbļ.; N. G. Aleksandrovs un G. K. Moskalenko, «Padomju darba tiesības». Mācības grāmata juridiskām skolām. Maksā 5 rbļ. 70 kap.; N. A. Kiparišovs, «Grāmatvedības teorija». Mācības grāmata ekonomiskām augst-

skolām. Maksā 18 rbļ.; Inženieri V. A. Kargopolovs, I. I. Drongs un L. M. Jarovinskis, «Lauksaimniecības traktors STZ-NATI 1TA». Konstrukcijas apraksts, ricība un kopšana. Maksā 15 rbļ.; «Augu sekas». Materialu sakopojums par pareizu augu seku atjaunošanu un ieviešanu Latvijas PSR. Maksā 1 rbļ.; Prof. J. Maizite, «Ievads praktiskā farmācijā». Ar receptūru. Maksā 18 rbļ. 50 kap.; Prof. V. N. Verhovskis, J. L. Goldfarbs, L. M. Smorgonskis, «Organiskā ķīmija». Vidusskolas 10. klases kurss. Maksā 1 rbļ. 80 kap.; J. L. Goldfarbs, L. M. Smorgonskis, «Uzdevumi un vingrinājumi ķīmijā». Vidusskolas 7.—10. klasei. Maksā 1 rbļ. 20 kap.; «Latviešu valodas mācība» III klasei. 2. izdevums. Maksā 70

kap.; J. I. Godļiņņiks un M. D. Kuzņecs, «English». Angļu valodas mācība nepilnās vidusskolas un vidusskolas 5. klasei. I daļa. Maksā 1 rbļ. 50 kap.; A. S. Landa un M. I. Lebedinskā, «English». Angļu valodas mācība. V daļa, 9. klasei. Maksā 1 rbļ. 40 kap.; M. J. Guzmers, «Zoologija». Mācības grāmata pamatskolu 6. un 7. klasei. Maksā 2 rbļ.; M. A. Čerenkovs, «Militarizētās rotaļas uz slēpēm». Maksā 1 rbļ.; «Peidēšana». Sacensību un tiesāšanas noteikumi. Maksā 1 rbļ. 20 kap.; «Vieglatletika». Skolas fizkultūras kolektīva sekcijas programma. Maksā 1 rbļ.; Программы средней школы. Литература. VIII—X классы. Цена 1 руб. 50 коп. Программы средней школы. История СССР. Новая история. Цена 1 руб. 50 коп.